

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJAS GODA DOKTORS

GUNĀRS JANSONS

04.04.1928. — 27.08.2013.

Mana pirmā tikšanās ar arhitektu Gunāru Jansonu bija „Trīs brāļu” namiņa otrajā vai trešajā stāvā, kur atradās paliela telpa vairākiem rasēšanas dēļiem. Pie paša loga, kas vērās uz Mazās Pils ielas pusi, aiz viena no šiem gandrīz vertikāli novietotajiem un ar kustīgo „roku” aprīkotajiem arhitekta darbvietas atribūtiem kaut ko savā nodabā klusi zīmēja iesirms vidēja auguma vīrs ar pagājušā gadsimta sešdesmito gadu māksliniekiem raksturīgo vaigubārdi. Varēja būt 1981. vai 1982. g., un uz lielā vatmaņa papīra lapas vilktās līnijas gūlās noteiktā sistēmā, kas, kā vēlāk noskaidrojās, bija Turaidas pils tikko atraktā austrumu korpusa pamatu un sienu restaurācijas projekts. Mūsu — divu kurzemnieku — sākumā nedroši un abpusēji kautrīgi

uzsāktā saruna drīz pārgāja ar vēsturiskās arhitektūras interesi piesātinātā dialogā, no kura gan es toreiz vairāk mācījos klausoties, maz ko rosinošu dodot pieredzes bagātajam viduslaiku piļu un dievnamu pētniekam. Kad saruna ievirzījās manai paaudzei vislielākā noslēpuma — Ikšķiles pils un baznīcas atrakšanas un izpētes hronoloģijas izklāstā, es tikai vēroju sarunas biedru un apbrīnoju klusajā balsī ieslēpto rāmo mieru, kuram cauri lauzās kaislīga mīlestība uz šo askētisko viduslaiku gara un militārās kultūras dokumentu, kura laikmetīgu „lasišanu” bija rosinājis Rīgas HES celtniecība. Pēc norunas apmainīties ar, mūsaprāt, izziņu rosinošiem fotoattēliem, mēs šķīrāmies līdz nākamajai tikšanās reizei, un es devos prom, nesdams līdzī manās acīs nenovērtējamus dārgumus — vairākus Ikšķiles baznīcas romāniskās kolonnas un sienu fragmentu diapozitīvus.

Tajā pašā laikā kā izdevniecības „Zinātne” un Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības kopdarbs dienas gaismu ieraudzīja Gunāra Jansona grāmatiņa „Kurzemes pilsētu senās koka ēkas”. Ne vien es, bet visi tolaik lasījām šo ar neskaitāmiem zīmējumiem, fotogrāfijām un mazpilsētu celtnu konstrukcijas vislabāk iepazīnušā speciālista atziņām piesātināto un dzīvesgudro darbu. To lapojot, šķita, ka ar komentāriem par Kuldīgas senākajām koka ēkām mūs apņēma tikko cirstu priežu baļķu vai no Kurzemes hercoga kuģu būves darbnīcām uzveidītais darvas aromāts. Mani saistīja par vienu vai otru konstrukciju, par to vai citu rotājuma detaļu izsacītās domas, kas, balstītas pieredzē sakņotajā vērojumā, tomēr nezaudēja piesardzību spriedumos. Tikpat nosvērti, ar intriģējošiem vēsturiskiem faktiem

piesātinātas vērās lappuses arī Gunāra Jansona nākamajā grāmatiņā „Arhitektūras pieminekļi Gaujas Nacionālajā parkā”, dāvājot lasītājam neskaitāmas ierosmes saistošiem vasaras ceļojumiem un rosinot raudzīties pagātnē ar redzīgu skatu.

Gunāra Jansona perfekcionisms, arhitekta intucija, zinātniski dziļā interese par viduslaiku kultūru un tolerantā attieksme pret atjaunojamo pieminekļu arhitektonisko pamatu, vizuālo kvalitāti un to vēsturisko ticamību bija tās īpašības, kas pēc Latvijas Universitātes Inženierceltniecības fakultātes beigšanas un neilgas prakses Lauku projektēšanas institūtā jauno arhitektu 1958. g. ieveda Zinātniskās restaurācijas darbnīcās, kā tolaik sauca Restaurācijas institūtu. Gunāra Jansona trīsdesmit sešos ražīga darba gados Latvija ir kļuvusi bagātāka ar kultūrai visnozīmīgāko pieminekļu restaurācijas projektu izstrādi un to īstenojumu dzīvē. To vidū ir Ikšķiles mūra baznīcas un Meinarda pils kompleksa izpēte un konservācijas projektēšana, Ainažu jūrskolas ēkas restaurācijas projekta izstrāde un vadība. Verot durvis „Trīs brāļu” kompleksā vai bijušajā Angļu jūrnieku kluba ēkā, mums ir iespēja atcerēties, ka arī par šo neparasto celtni restaurācijas kvalitāti un veiksmi jāpateicas Gunāra Jansona meistarībai. Latvijas ievērojamāko un tūristu visvairāk apmeklēto kultūras pieminekļu vidū ir Turaidas pils komplekss, kura izpētei Gunārs Jansons sadarbībā ar arheoloģijas patriarhu Jāni Graudoni veltīja visu sava mūža laiku no 1968. g. Taču tikai nesen — 2007. g. tas rezultējās ar izcilu monogrāfiju „Turaidas pils arhitektūra. 13.–17. gadsimts”, kas ir starptautiskas intereses arhitektūras kompleksa izpētes, hipotēžu attīstības, restaurācijas procesa un divu izcilu zinātnieku kopīgi aizvadīta darba mūža dokumentējums.

Gunāra Jansona ģimenē bija arī viņa gara radnieki un Latvijas kultūras mantojuma restaurācijas speciālisti. Ar svešumā dzīvojošo radu gādību viņš bija guvis iespēju apceļot un iepazīt Gotlandes agrīno viduslaiku diev-

namus. Kad arī man izdevās līdzīgs ceļojums, mums bija ilgas sarunas par to, kā Baltijas jūras salās un piekrastē varēja risināties kristietības ienākšana, kas bija šīs politikas īstenošanai, kādiem arhitektūras paraugiem viņi sekoja un ar kādiem elementiem šo kultūru bagātināja misionāri. Pētot Ikšķiles baznīcu, Gunārs Jansons bija ilgi domājis par šīm sakarībām un nonācis vistuvāk Baltijas pirmā mūra dievnama vēstures un arhitektūras uzdoto mīklu atminējumam. Viņš tās tika minējis daudzos zinātniskos rakstos, bet vispārliciecinātāk ievērojamā viduslaiku celtniecības restaurācijas speciālista hipotēzes un Ikšķiles baznīcas teorētiskās rekonstrukcijas idejas ir atspoguļotas 2004. g. iznākušajā monogrāfiskajā apcerē „Ikšķiles viduslaiku baznīca un pils”. Līdzās zviedru arhitektūras pētnieka Helgi Čellīna vārdam Ikšķiles baznīcas būvēstures izziņā pelnīti nu ir nostājies arī Gunāra Jansona vārds.

Savu kolēģu vidū Gunārs Jansons pelnīja nedalītu cieņu un mīlestību, jo viņa cilvēciskais un ētiskais satvars bija Jāņa Poruka sirdsšķīsto ļaužu dzīves filozofijas caurauts. Nevienam nenodarīt pāri, nevienu neaizvainot, bet dziļā pazemībā uzņemt kā likteņa sitienus, tā arī dzīves balvas. Šī Gunāra Jansona latviskajai mentalitātei raksturīgā, taču 20. un 21. gs. prakticismā piesātinātajai ikdienai ne tik noderīgā īpašība kā kategoriskais imperatīvs vadīja viņa gaitas. Ar šo mēru viņš mērija arī savus amata brāļus un laikabiedrus, taču nekad nesprieda tiesu, nekad bez apdoma nenostājās kāda strīdnieka pusē, bet godprātīgi ieņēma to vietu sabiedrībā, kuru saskaņā ar savu sirdsapziņu viņš uzskatīja par savējo.

Vēl pirms neilga laika šķīta, ka baltajā silikātķieģeļu namiņā Ernestīnes ielā pie Gunāra Jansona jau vienmēr varēs paspēt iegriezties ciemos, piezvanīt un apvaicāties par iecerēm jaunu zinātnisku nodaļu rakstīšanai un apcerei. Pēc 2013. g. 27. augusta tas vairs nav iespējams. Gunāra Jansona mūža veikumu tagad atbalso katra viņa

darbā, iztēlē un īstenotajos projektos apmī-
ļotā Latvijas senceltne. Bet, lai satiktos ar
viņu pašu, nemaz nav tālu jāiet. Vajag ti-
kai pārkāpt Rīgas Meža kapu galveno vārtu
sliksni, pāieties taisni vēl pārsimt soļu un
raudzīties galvenā celiņa malā pa kreisi, kur
starp palielu bērzu un tādu pašu kļavu re-

dzama Jansonu ģimenes kapa vieta. Tagad
saviem vecākiem tur ir pievienojies arī Gu-
nārs Jansons.

Ojārs Spāritis

Rīgā, 2013. gada atvasarā